

Badania przeprowadzono w 50 wybranych losowo placówkach oświatowych (szkołach podstawowych i gimnazjalnych) województwa wielkopolskiego w terminie od 1 września 2002 do 30 czerwca 2003 r wśród 120 nauczycieli wychowania fizycznego, 50 dyrektorów i wicedyrektorów szkół oraz 50 pielęgniarek szkolnych zajmujących się opieką i profilaktyką prozdrowotną dzieci i młodzieży w wybranych placówkach. Badania przeprowadzono na podstawie ankiety badawczej, która miała określić znaczenie i rolę oraz główne czynniki mające wpływ na przekazywania odpowiedniej wiedzy prozdrowotnej przez nauczycieli wychowania fizycznego oraz pielęgniarki szkolnej w kształtowaniu zdrowego stylu życia wśród dzieci i młodzieży szkolnej.

WYNIKI

Oceniając znaczenie edukacji zdrowotnej w szkołach podstawowych oraz gimnazjach na podstawie uzyskanych wyników badań ankietowych wśród dyrektorów szkół okazało się, iż :

- 82% dyrektorów (41 osób) uznało ją za bardzo ważną,
- 8% dyrektorów (4 osoby) uznało ją za ważną,
- 6% dyrektorów (3 osoby) uznało ją za dość ważną,
- 4% dyrektorów (2 osoby) uznało ją za mało ważną.

Wypowiedzi dyrektorów placówek oświatowych, w których prowadzone były badania wskazują na to, iż jest duże zainteresowanie problematyką zdrowotną w szkołach. Osiemdziesiąt dwa procent ankietowanych stwierdziło, że jest to bardzo ważny problem w dzisiejszych czasach i należy go promować i rozwijać. Niewielki tylko odsetek dyrektorów uważa, że problem zdrowego stylu życia jest i propagowanie go wśród dzieci i młodzieży szkolnej jest mało ważny - jest to rzecz bardzo niepokojąca.

Oceniając aktualną realizację edukacji zdrowotnej w swoich szkołach dyrektorzy określili ją jako :

- 86% dyrektorów (43 osoby) zadowolająca,
- 10% dyrektorów (5 osób) mało zadowolająca,
- 2% dyrektorów (1 osoba) niezadowolająca,
- 2% dyrektorów (1 osoba) stwierdziło brak realizacji takich zagadnień.

Oceniając realizację zadań związanych z podnoszeniem kultury promocji zdrowia i przekazywaniem na ten temat odpowiedniej wiedzy w środowisku szkolnym bardzo niepokojącym jest fakt nie zadowalającego jak to określili dyrektorzy poziomu realizacji tegoż zadania na terenie ich szkół.

Głównymi czynnikami mającymi wpływ na rozwój i realizację edukacji zdrowotnej w szkole są dla :

- 91% dyrektorów (45 osób) programy profilaktyczne szkoły,
- 6% dyrektorów (3 osoby) programy nauczania z wychowania fizycznego, biologii oraz tematyka godzin wychowawczych,
- 3% dyrektorów (2 osoby) wskazało osoby odpowiedzialne za realizację tych zagadnień (głównie nauczycieli wychowania fizycznego, nauczycieli biologii i przyrody oraz pielęgniarki szkolne).

Dalsze wypowiedzi ankietowanych dyrektorów wskazują, że głównym czynnikiem w większości szkół wpływającym na kształtowanie zdrowego stylu życia jest realizacja programu profilaktycznego w tych placówkach.

Mniejszą uwagę zwracali oni na same programy nauczania z różnych przedmiotów, których treści również zawierają problematykę promocji zdrowia. Najbardziej niepokojącym jest natomiast fakt wskazania tylko przez 3% dyrektorów placówek osób odpowiedzialnych

za realizację tak ważnego przedsięwzięcia jakim jest promocja zdrowia i zdrowego stylu życia. To właśnie dzięki tym ludziom zarówno nauczycielom, jak również pielęgniarkom szkolnym może być szerzona i propagowana wiedza, która ma pozostawić w świadomości ucznia bardzo istotną rzecz, a mianowicie poszanowanie własnego ciała i zdrowia oraz życie zgodnie z normami higieny osobistej człowieka.

Pielęgniarki szkolne zajmujące się profilaktyką i edukacją zdrowotną dzieci i młodzieży w badanych placówkach oświatowych twierdzą, iż głównymi czynnikami które mają wpływ na kształtowanie nawyków prawidłowego i higienicznego trybu życia są :

- dla 85% pielęgniarek (42 osoby) programy profilaktyczne i zdrowotne, które realizują w ramach spotkań z uczniami i ich rodzicami,
- dla 12% pielęgniarek (6 osób) to współpraca z nauczycielami,
- dla 3% pielęgniarek (2 osoby) to współpraca ze środowiskiem lokalnym (rodzicami i opiekunami dzieci, organami prowadzącymi szkołę oraz miejscową służbą zdrowia).

Bardzo duża ilość, bo aż 85% pielęgniarek szkolnych stwierdziła, że właśnie wszelkiego rodzaju programy profilaktyczne i zdrowotne to podstawowe czynniki dzięki którym realizują one swoje zadanie w szkołach. Pozostała część respondentek i niepokojące jest to, że tylko 15% z nich wskazało na współpracę z pedagogami i środowiskiem lokalnym jako czynnikami mającymi wpływ na edukację zdrowotną dzieci i młodzieży.

Ostatnia ankietowana grupa to nauczyciele wychowania fizycznego, których to zdaniem do głównych czynników kształtujących zdrowie i zdrowy styl życia u uczniów w danych placówkach oświatowych jest przede wszystkim :

- dla 91% nauczycieli (109 osób) to przede wszystkim sama praca właśnie nauczycieli wychowania fizycznego we współpracy z lekarzem szkolnym, bądź pielęgniarką szkolną oraz rodzicami uczniów.
- dla 9% nauczycieli (11 osób) realizacja programów profilaktycznych i programów nauczania, które w swych treściach nawiązują do tematyki promocji zdrowia,

Uzyskane wyniki badań wśród ankietowanych nauczycieli wskazywać mogą na realizację zadań związanych z kształtowaniem zdrowego stylu życia głównie przez pedagogów wychowania fizycznego w oparciu o różnego rodzaju programy nauczania i programy profilaktyczne mające na celu motywowanie wychowanków do przestrzegania norm zdrowego i higienicznego trybu życia szczególnie w trakcie rozwoju młodego organizmu.

Dodatkowo nauczyciele wychowania fizycznego stwierdzili, iż :

- 92% z nich (110 osób) włącza treści edukacji zdrowotnej do programu nauczania swojego przedmiotu
- 8% z nich (10 osób) realizuje tylko zadania wynikające z programu nauczania.

Zadowolającym jest fakt, że aż 92% nauczycieli wychowania fizycznego realizuje treści edukacji zdrowotnej w oparciu o swoje programy nauczania, a niewielka ilość bo 8% nie jest zainteresowana kształtowaniem zdrowego stylu życia swoich podopiecznych i realizuje tylko treści wybranego przez siebie programu nauczania z wf.

Pedagodzy ci stwierdzili również, że :

- 95% z nich (114 osób) jest odpowiednio przygotowanych przez uczelnie wychowania fizycznego jakie ukończyli do realizacji edukacji zdrowotnej,
- 5% natomiast (6 osób) jest w stanie podnieść i uzupełnić swoje kwalifikacje w związku z zainteresowaniem dotyczącym edukacji zdrowotnej w szkole.

Aż 95% nauczycieli wychowania fizycznego odpowiedziało, że uczelnie wychowania fizycznego, których są absolwentami przygotowały ich w odpowiedni sposób do umiejętności przekazywania wiedzy podopiecznym na temat znaczenia wychowania fizycznego

i aktywności fizycznej w kształtowaniu nawyku higienicznego i zdrowego stylu życia (badania własne nie potwierdzają tak optymistycznego stwierdzenia pedagogów D. Dębicki 2001). Budującym jest również fakt, iż pozostali pedagodzy chętnie podnosić będą swoje kwalifikacje dotyczące wykorzystania zdobytej wiedzy w promowaniu zdrowego stylu życia u swych uczniów.

WNIOSKI

Większość badanych szkół (92%) podjęła działania mające na celu wdrażanie postaw programowych mających na celu kształtowanie zdrowego stylu życia. Osiem procent szkół ma zamiar w najbliższej przyszłości zająć się tym problemem. Dyrektorzy szkół stwierdzili również, że najczęściej i najlepiej realizuje się program edukacji zdrowotnej w szkole poprzez włączanie jego treści do programów nauczania z różnych przedmiotów, poprzez pogadanki organizowane dla nauczycieli, uczniów oraz ich rodziców przez szkołę, które prowadzą specjaliści z zakresu danej tematyki. Także program profilaktyczny i jego pełna realizacja przy zaangażowaniu się wszystkich pedagogów szkoły oraz przy zaangażowaniu się środowiska na pewno pozytywnie wpłynie na edukację zdrowotną uczniów.

Wśród czynników utrudniających realizację tego przedsięwzięcia dyrektorzy placówek wymienili brak środków finansowych, brak dobrze przygotowanej kadry pedagogicznej oraz współpracy ze środowiskową służbą zdrowia. W stwierdzeniu tym zauważyć można pewną sprzeczność z uzyskanymi wynikami badań, a mianowicie nauczyciele wychowania fizycznego – główni animatorzy zdrowego stylu życia są przekonani o posiadaniu wystarczającej wiedzy dotyczącej realizacji programów zdrowotnych. Dyrektorzy szkół zaś twierdzą, że brak jest odpowiednio przygotowanej kadry do zajmowania się taką tematyką w ich szkołach co potwierdzają wyniki badań własnych (D. Dębicki 2001).

Podsumowując uzyskany materiał badawczy można stwierdzić, że główne czynniki edukacyjne stymulujące i kształtujące zdrowy styl życia w badanych placówkach oświatowych to przede wszystkim programy zdrowotne i profilaktyczne, których realizacja oparta jest przede wszystkim na łączeniu ich treści z programami przedmiotowymi takimi jak wychowanie fizyczne, biologia, przyroda oraz godziny wychowawcze. Także pogadanki i prelekcje dla samych nauczycieli, uczniów oraz ich rodziców organizowane przez szkołę lub pielęgniarkę szkolną są czynnikami motywującymi kształtowanie zdrowego stylu życia. Dodać należy również, iż duże zaangażowanie nauczycieli wychowania fizycznego w pracę nad prawidłowym rozwojem młodych organizmów powinno poprawić promocję zdrowia, przestrzeganie podstawowych norm zdrowego i higienicznego stylu życia przez dzieci i młodzież szkolną.

PIŚMIENNICTWO

1. Denman S. i wsp. (2002) : The health promoting schools. Policy, research and practice, London, Routledge-Falmer,
2. Dębicki D. (2001) : Wiedza fizjologiczna w pracy zawodowej nauczyciela wychowania fizycznego, AWF Wrocław – rozprawa doktorska,
3. Dębicki D. (2002): Ocena pracy nauczyciela wychowania fizycznego w opinii dyrektorów szkół oraz uczniów, Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne nr 4,
4. Dębicki D. (2003) : Czy nauczyciel wychowania fizycznego jest propagatorem zdrowego stylu życia, Lublin,

5. Jaworski Z. (2003) : O potrzebie przedmiotu wychowanie zdrowotne w systemie edukacji szkolnej, Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne nr 2,
6. Krawański A. (1996) : Nauczyciel wf w procesie społecznej edukacji zdrowotnej, Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne nr 2,
7. Lewicki Cz. (2002) : Kompetencje rodziców w zakresie wychowania zdrowotnego i aktywizacji ruchowej dzieci, Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne nr 4,
8. Maszczak T. (2000) : Nauczyciel jako centralna postać w edukacji zdrowotnej uczniów, Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne nr 1,
9. Słońska Z. i Misiuna M. (1993) : Promocja zdrowia – słownik podstawowych terminów, Warszawa, Agencja Promo-Lider,
10. Wojnarowska B. i Stepniak K. (2002) : Ewolucja koncepcji i modelu szkoły promującej zdrowie w Europie, Wychowanie fizyczne i zdrowotne.

SUMMARY

The most important factor shaping man's health is lifestyle, and also the knowledge concerning healthy behaviour. At the end of the twentieth and at the beginning of the twenty first century in the face of continuously growing dangers which brings the civilization advancement, there is a need or rather a necessity to upgrade the consciousness for the healthy lifestyle for the whole society. Every activity for the healthy lifestyle promotion concerns many factors: economic, social and, as well as political. Healthy behaviour involves wide range of problems, such as: nutrition, work (study) conditions, hygiene etc., in summary all kinds of behaviour aiming at healthy lifestyle have cultural background. Behaviours leading to healthy lifestyle won't exist without analyzing the motivation and safeguarding our self development, and the motivational factor, creating the healthy lifestyle should be nowadays school, and there the educators among whom the physical education teacher should take up the important position.

Gathered research material showed that the main educational factors stimulating and shaping healthy lifestyle in the main educational centers are first of all healthy lifestyle and preventive programs, which fulfillment is supported mainly on connecting their content with subject programs like physical education, biology, nature and special tutoring hours. Also, physical education teachers huge involvement in the effort of the development of young organisms should improve health promotion, adherence to basic norms of healthy and clean lifestyle by children and young people going to school.

STRESZCZENIE

Do najważniejszych czynników kształtujących zdrowie człowieka jest styl życia, a także wiedza dotycząca zachowań zdrowotnych. U schyłku XX i na początku XXI wieku wobec ciągle narastających zagrożeń jakie niesie za sobą rozwój cywilizacji istnieje potrzeba, a raczej konieczność podnoszenia świadomości zdrowotnej całego społeczeństwa. Każde działanie na rzecz promocji zdrowia jest związane z wieloma podmiotami : gospodarczymi, społecznymi jak również politycznymi. Zachowania prozdrowotne obejmują szeroka skalę problemów, takich jak : sposób odżywiania się, warunki pracy (nauki), działania higieniczne itp., wszystkie zatem zachowania mające na celu zdrowy styl życia uwarunkowane są kulturowo. Zachowania prozdrowotne nie mogą obejść się bez analizy motywacji i czuwania nad własnym rozwojem. Takim czynnikiem motywującym, kształtującym zdrowy styl życia powinna w dzisiejszych czasach być szkoła, a w niej pedagodzy wśród których nauczyciel wychowania fizycznego winien zajmować istotne miejsce.

Uzyskany materiał badawczy ujawnił, że do głównych czynników edukacyjnych stymulujących i kształtujących zdrowy styl życia w badanych placówkach oświatowych to przede

wszystkim programy zdrowotne i profilaktyczne, których realizacja oparta jest przede wszystkim na łączeniu ich treści z programami przedmiotowymi takimi jak wychowanie fizyczne, biologia, przyroda oraz godziny wychowawcze. Również duże zaangażowanie nauczycieli wychowania fizycznego w pracę nad prawidłowym rozwojem młodych organizmów powinno poprawić promocję zdrowia, przestrzeganie podstawowych norm zdrowego i higienicznego stylu życia przez dzieci i młodzież szkolną.